

De herstructurering van wijken moet integraal worden aangepakt, vindt Den Haag. De sociale en fysieke pijler moeten elkaar wederzijds versterken. Voor de fysieke pijler hebben gemeenten duidelijke toekomstvisies.

De invulling van de sociale pijler is moeilijker. Volgens André Ouwehand, die 'herstructurering als sociale interventie' onderzocht, worden er wel sociale maatregelen genomen, maar staan deze te los van de herstructurering. De Rotterdamse deelgemeente Hoogvliet is een uitzondering.

WIJKAANPAK STORT IN ZONDER *sociale pijler*

Herstructureringsoperaties hebben ingrijpende gevolgen. Sociale relaties worden wreed verstoord. In Hoogvliet gaan zo'n 5000 woningen tegen de vlakte, wat neerkomt op een derde van de woningvoorraad. In de buurt gaan zelfs 632 van de 980 woningen plat, veelal portiekflats. Hans Elemans, al jaren voorzitter van de deelgemeente,

vertelt in sneltreinvaart de geschiedenis van Hoogvliet. In 1950 was het nog een dorp van boeren en vissers. Daarna kwam er een onstuimige groeiperiode. Rotterdam werkte aan de wederopbouw, de petrochemische industrie

*Hoogvliet
gunstige
uitzondering*

in Pernis en de Botlek, waar Hoogvliet vlakbij ligt, had behoefte aan huizen voor haar duizenden werknemers. Hoogvliet moest in ruim twintig jaar groeien van 1500 naar 60.000 inwoners. In hoog tempo verrezen er portiek- en galerijflats en maisonnettes, waar de mensen in de jaren '50 en '60 heel blij mee waren. In 1967 ontploft de olieraffinaderij van Shell, waar 8000 mensen werken, van wie 3000 Hoogvlieters. De ruiten van duizenden huizen sneuvelen. Hoogvliet is dan nog niet afgebouwd. Aan de laatste fase, waarin duurdere huizen gepland zijn, begint men echter niet meer. Het Rijk besluit die huizen elders in de Rotterdamse regio te bouwen, in Spijkenisse en Hellevoetssluis. Hoogvliet blijft onaf en de bevolkingsgroei stopt bij 40.000.

In de jaren '70 en '80 daalt het aantal werknemers bij Shell, om vandaag de dag 2400 te bedragen. Onder hen zijn nog maar 120 Hoogvlieters. De welvaart stijgt en de woningmarkt wordt ruimer. Hoogvliet wordt geconfronteerd met een selectieve uit- en instroom van mensen. Elemans: "Binnen tien jaar kantelde de wijk, vooral Hoogvliet-Noord. Middeninkomens verdwenen, lage inkomens, hoge mutatiecijfers en

langdurige leegstand kwamen ervoor in de plaats. Begin jaren '90 behoorde Hoogvliet tot de onveiligste wijken van Rotterdam. In sommige buurten verhuist elk jaar de helft van de bevolking en honderden woningen staan al jarenlang leeg."

Er wordt van alles gedaan om het tij te keren. Er is geen achterstandsbeleid waarvan Hoogvliet geen gebruik maakt. De deelgemeente participeert in de sociale vernieuwing en het grotestedenbeleid. Er wordt flink geïnvesteerd in renovatie, maar na een paar jaar zijn de flats opnieuw onverhuurbaar. Elemans: "Dan heeft het geen zin om de benodigde 34 à 35.000 euro in een woning te steken. Tot 2010 worden er in de regio Rotterdam 63.000 nieuwe huizen gebouwd. Woningen in Hoogvliet hebben geen schijn van kans meer op de regionale woningmarkt en daarom valt er niet te ontkomen aan grootschalige sloop en nieuwbouw."

HEEL DE BUURT DOET MEE

Hoogvliet voert die operatie uit onder het motto 'Herstructurering met behoud van sociale samenhang'. De deelgemeente maakt veel werk van de sociale pijler en heeft zelfs in de persoon van Eric Geraets een programmaleider sociaal investeren. Hoogvliet is ook één van de tien proeflocaties van 'Heel de buurt', een project dat van nieuwe methodieken voor lokaal sociaal beleid ontwikkelt.

Hoe geeft Hoogvliet inhoud aan de sociale pijler onder de herstructurering? En hoe verbindt men de sociale pijler dan met de fysieke?

Men begon met de aanpak van sociale problemen als drugsoverlast en criminaliteit. Daarbij zijn onorthodoxe methodes gebruikt. Elemans: "Antillianen en jongeren komen niet zomaar in de drugs en de criminaliteit terecht. Je moet kijken naar de onderliggende oorzaken. Met projecten op maat hebben we intensief contact met hen gelegd en gewerkt aan hun zelfbeeld en zelfvertrouwen. Zo heeft de politie jongeren betrokken bij de beveiliging van het winkelcentrum. Ze hebben het vertrouwen gekregen, zijn beloond en doorgegroeid."

De onveiligheid is zo teruggelopen dat Hoogvliet nu tot de veiligste wijken van Rotterdam behoort. Doordat bewoners zagen dat de deelgemeenten de sociale problematiek aanpakten kregen ze weer vertrouwen en werden er gunstige condities geschapen voor herstructurering. Voor oudere mensen kwamen er praathuizen waar zij die de opkomst en neergang van Hoogvliet hebben meegemaakt, maar ondanks alles verknocht zijn aan het stadsdeel, hun hart luchtten en ideeën uitwisselden over de aanpak van de problemen.

SPANNENDE BUURT SOAP

Theater is een nieuwe methode om een brug te slaan tussen abstracte beleidstaal en de alledaagse werkelijkheid van bewoners. Er zijn theatermakers die zich hierin specialiseren, zoals Bureau d'Arts Sans Frontières, dat het slooptheater in Hoogvliet begeleidde en tevens de buurtsoap in de Rotterdamse Millinxbuurt. Theater is een uitstekend middel naast of in plaats van traditionele wijkanalyses,

Voor allochtonen die moeilijk bij de ontwikkelingen in de wijk te betrekken waren en niet naar informatieavonden kwamen, werden er taallessen georganiseerd met herstructurering als onderwerp. Aan de eerste cursus namen sleutelpersonen deel die zich ontwikkelden tot ambassadeurs. Mede door dergelijke initiatieven komen er volgens Elemans en Gereats meer allochtonen op infor-

LAATS VAN DROGE CIJFERS

die de problemen in een wijk proberen te vatten in kerncijfers. Die stemmen vaak niet overeen met de manier waarop bewoners zelf hun wijk ervaren. Om de cijfers te nuanceren worden er vaak wijkshows, bewonerspanels of wijkgesprekken georganiseerd. Maar nadeel daarvan is vaak weer de geringe betrokkenheid van bewoners of de beperking tot een inspraak-elite.

matieavonden en nemen ze actiever deel aan de discussies. Geraets: "We willen vraaggericht werken. De nieuwe woningen die na de sloop gebouwd worden moeten aansluiten bij de specifieke behoeften van bijvoorbeeld jongeren, alleenstaande ouders en ouderen. Met hen werken we nieuwe woonconcepten uit. Er komt bijvoorbeeld aparte huisvesting voor alleenstaande ouders,

waaronder jonge Antilliaanse moeders. Die moet het hen gemakkelijker maken maatschappelijk te integreren. Om te bevorderen dat dat ook gebeurt, zijn er scholingsprogramma's en initiatieven om hen aan werk te helpen."

SLOOPFEEST

Vrijwel niemand is anti-slopen, maar veel Hoogvlieters doet het toch pijn dat de huizen waarin ze soms tientallen jaren gewoond hebben tegen de grond gaan. De deelgemeente heeft oog voor die pijn. Er worden sloopfeesten georganiseerd. Geraets: "Die bieden ruimte voor emotionele verwerking, laten mensen afscheid nemen van hun woning en slaan een brug naar de toekomst. Ze hebben een bijna therapeutische functie. Het idee is niet van tevoren bedacht maar spontaan. Het is geen kunstje." Behalve sloopfeesten was er ook sloop-

theater, dat door bewoners zelf meermaals opgevoerd werd in een sloopflat. Alle voorstellingen waren uitverkocht. Professionals schreven de eenakters op basis van interviews met ex-bewoners en regisseerden ze. Ook Elemans had in een ervan een rol.

Het is voor bewoners vervelend om jarenlang in een buurt te wonen die gesloopt gaat worden. Hoe houdt men in Hoogvliet in die periode de leefbaarheid

Slooptheater heeft een bijna therapeutische functie

op peil? Geraets: "We laten de Roteb de rotzooi die na verhuizingen altijd overblijft, meteen opruimen. Leegstaande huizen spijkeren we niet dicht; politie en veiligheidsassistenten houden extra toe-

Jongeren
inventariseren
woonwensen
in Hoogvliet.

FOTO: GOR VOS

zicht, de woningcorporatie pleegt gewoon groot onderhoud aan verlaten panden, houdt tuinen bij, laat gordijnen hangen en 's avonds licht branden. Zo zien ook huizenblokken met veel leegstand er bewoond uit."

GORDIAANSE KNOOP

Volgens onderzoeker André Ouwehand is Hoogvliet een van de weinige gemeenten die de fysieke en sociale aanpak direct aan elkaar probeert te koppelen. Ouwehand deed met collega's Gerben Helleman en Reinout Kleinhans van het Onderzoeksinstituut OTB in Delft onderzoek naar de relatie tussen de fysieke en sociale aanpak in vier herstructureringsgebieden, waaronder Hoogvliet. Zij kwamen veel sociale maatregelen en projecten tegen, maar ze misten een

langetermijnvisie. Ouwehand: "Voor de fysieke sector bestaan wel duidelijke ontwikkelingsvisies en toekomstbeelden, maar voor de sociale sector niet. Dat bemoeilijkt de wederzijdse versterking tussen de fysieke en sociale pijler. Veel

HEEL DE BUURT

De buurt staat in de belangstelling. Steeds vaker wordt onderkend dat bewoners veel kunnen en willen doen voor hun wijk. Op veel plaatsen zijn politici, beroepskrachten en buurtbewoners met elkaar aan het werk om lokale sociale problemen op te lossen en de wijken leefbaar te houden. Vragen daarbij zijn onder andere:

- Hoe kun je de wensen en behoeften van de bewoners in kaart brengen?
- Welke informele hulp bestaat er al tussen buurtbewoners?
- Hoe breng je een discussie op gang over normen en waarden in een wijk?

- Hoe stimuleer je bewoners om zelf met oplossingen te komen?
- Hoe ondersteun je hun initiatieven?

Drie landelijke organisaties met veel ervaring in wijkgericht werken – het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) en Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling – proberen op tien proeflocaties antwoorden op zulke vragen te vinden en nieuwe methodieken voor lokaal sociaal beleid te ontwikkelen.

Inlichtingen

• Heel de buurt, 030 230 63 70, heeldebuurt@nizw.nl

sociale maatregelen staan los van de herstructurering. De fysieke aanpak is leidend en stelt de randvoorwaarden voor de sociale aanpak. De sociale sector is te reactief. Een duidelijke sociale agenda kan daar verandering in brengen en voorkomen dat de fysieke aanpak de sociale domineert. Dat leidt tot een evenwichtiger aanpak en voorkomt dat, net als in de tijd van de stadsvernieuwing, de fysieke problemen op de korte termijn worden opgelost maar er weer snel nieuwe problemen ontstaan omdat de sociale problemen zijn blijven liggen." Een goed inzicht in de samenhang is nodig. Maar het uiteenrafelen lijkt volgens Ouwehand op het ontwarren van een gordiaanse knoop, want in elke wijk liggen de relaties weer anders. Een voorbeeld is de specifieke problematiek van de jonge, alleenstaande Antilliaanse moeders in Hoogvliet.

Het aardige van de aanpak in Hoogvliet vindt Ouwehand de directe koppeling van de sociale en fysieke aanpak. Ouwehand: "De sociale activiteiten zijn gericht op verwerking van de groot-schalige ingrepen. Er is gerichte opvang en scholing. De moeders wonen nu verspreid maar de cursus wordt gebruikt om te kijken of er meer geconcentreerde woonvoorzieningen gerealiseerd kunnen worden die voorzieningen als kinderopvang mogelijk maken. De sociale aanpak geeft zo richting aan het nieuwbouwprogramma. Hier loopt de sociale aanpak niet achter de fysieke aan: ze versterken elkaar juist. Herstructurering is een middel voor sociale activering. Dat zou meer moeten gebeuren. De aanpak in Hoogvliet is inspirerend maar kan niet klakkeloos gekopieerd worden. Pasklare antwoorden voor een koppeling van de sociale en fysieke aanpak zijn er helaas niet."

HENK DONKERS

Inlichtingen

- Eric Geraets, 010 472 65 19, e.geraets@hoogvliet.rotterdam.nl
- André Ouwehand, 015 278 76 59, ouwehand@otb.tudelft.nl
- Het onderzoeksrapport *Sloop en opbouw van de wijk. Herstructurering als sociale interventie is verkrijgbaar bij het NIZW, tel. 030 230 63 70*

De politie heeft jongeren betrokken bij de beveiliging van het winkelcentrum. Ze hebben vertrouwen gekregen, zijn beloond en doorgesloopt.